

... Grundloven: Pynte- eller brugsgenstand

DANMARK modtog sidste år en hård kritik fra FN's komité mod tortur. Den radikale Morten Østergaard kaldte med rette rapporten for »ekstremt pinlig« for Danmark.

Det drejer sig bl.a. om udlevering til USA af afghanske fanger. Siden er der også kommet kritik fra Amnesty International og i forrige måned fra FN's specielle torturrapportør. Det er således led i et mønster, der mere og mere gør det umuligt for Danmark at feje for egen dør. Renommeet for arbejdet mod tortur og for menneskerettigheder er ramponeret. Tænk bare på, at det, siden vi fejrede grundloven sidst, er kommet frem, at Danmark er aktivt medvirkende i den såkaldte tortureksport med flyvninger fra danske lufthavne af bortførte personer. Som Europarådets rapportør vedrørende flyvninger, hemmelige fængsler m.v. udtrykte det: »Danmark er nem at samarbejde med. Der stilles ikke ubehagelige spørgsmål«.

Det lave åndelige 'kondital' i forhold til grundloven har påført Danmark store og langvarige skader i forhold til de muslimske lande. Statsministeren og pressen havde 'glemt' grundlovens ord om, at ytringsfriheden ikke er absolut. Paragraf 77 indeholder udtrykkeligt begrænsningen »... under ansvar...«, som bl.a. indebærer plads for beskyttelse mod blasfemi, injurier m.v., det vil sige respekt bl.a. for andres frihedsrettigheder.

DEBATMETODERNE her i landet bevæger sig længere og længere væk fra grundlovens ånd og bogstav. Denne skadelige udvikling har flere årsager: I mange år er be-

hovet for en debat om og modernisering af grundloven blevet fejlet ind under gulvtæppet. Hvis grundlovens idealer og vores forpligtelser blev taget mere alvorligt, ville vi ikke komme i disse situationer.

Renommeet for arbejdet mod tortur og for menneskerettigheder er ramponeret. Tænk bare på, at det, siden vi fejrede Grundloven sidst, er kommet frem, at Danmark er aktivt medvirkende i den såkaldte tortureksport ...

Vi kan alle nyde synet af en smuk gammel antikvitæt, men når det drejer sig om noget så vigtigt som vores forfatning – omgangen med den såkaldte magthygiejne – er det ikke alene upraktisk, men også decideret udemokratisk, at grundloven ikke har karakter af at være en anvendelig brugsgenstand for borgerne, når der kan være behov for at holde politikerne på plads.

Det hele bliver ikke bedre af, at grundloven også må siges i et vidt omfang at være skrevet efter kejser Napoleons idé: kort og uklar. Den er også præget af, at væsentlige paragraffer simpelthen ikke kan læses og forstås efter deres indhold. Bl.a. anvendes ordet 'kongen', hvor den magtmæssige rigtige forståelse er 'regeringen'. Begreberne er mange steder allerede for årtier siden kommet ud af trit med danskernes eget sprog.

Det er nemt at se, at politikere, der har magten – eller kalkulerer med at få den – måske kan være tilfredse med, at grundloven i størst muligt omfang får karakter af blot at være en pyntegenstand.

Set ud fra et demokrati- og retssikkerhedsmæssigt standpunkt er det imidlertid meget uheldigt, og det strider mod hele ideen om en effektiv forfatning og dermed demokratisk kontrol, det vil sige en grundlov ikke alene af navn, men også af gavn. Det indebærer også risiko for, at Danmark bringes bort fra på nationalt og internationalt plan at deltage i udviklingen af globalt gældende menneskerettigheder, og i det hele taget international lov og ret.

FØRES politikken i Danmark tilbage til at være i overensstemmelse med disse regler, kommer vi i mindre grad i risiko for store fejltagelser, som for eksempel deltage i krigen mod Irak, der stadig udvikler sig som en fuldstændig katastrofe og et ondt mareridt for millioner af mennesker.

Da grundloven blev ændret i 1953, sagde ordføreren for regeringspartiet Venstre fra Folketingets talerstol om den nye grundlov bl.a. følgende:

»Militære magtmidler kan kun anvendes som forsvar mod angreb eller som sanktioner i overensstemmelse med De Forenede Nationers pagt«.

Uanset dette vedtog Folketinget 21. marts 2003 at sende Danmark i krig under USA's ledelse med stemmetallene 61 for og 50 imod.

Betydningen af grundloven med dens indbyggede krav om opfyldelse af inter-

national lov og ret blev slet ikke seriøst debatteret.

Folketinget var ikke i 'træning' med at tage grundloven i betragtning som et arbejdsredskab.

Beslutningen om at sende Danmark i den ulovlige krig blev truffet efter samme stemmeflertalsregel, som anvendes ved vedtagelse af almindelige love, for eksempel ændring af varemærkeloven. Folketingsflertallet satte sig over grundloven, og det endda selv om ethvert nyt medlem af Folketinget skriver under på, at man vil overholde den.

Den autoritative konstatering af, om en lov, herunder grundloven, er overtrådt, henhører under domstolene. Men da 26 personer (herunder to forældre til en soldat, der er dræbt i Irak) forsøgte at få grundlovsbruddet konstateret ved domstolene, nedlagde statsministeren påstand om, at dette slet ikke kan undersøges ved domstolene, for han hævder, at sagsøgerne ikke har såkaldt søgsmålskompetence.

Ved sagens afgørelse i Østre Landsret 11. april 2007 gav Østre Landsret ham medhold:

Det vedkommer ikke i tilstrækkelig grad disse sagsøgere, om Danmark er gået i grundlovsstridig krig, og selv om der blandt jurister i Danmark nærmest er enighed om, at grundloven er overtrådt, er statsministeren indtil videre bekvemt hævet over at blive dømt.

Sagen er nu indbragt for Højesteret, og det håbes, at landets øverste domsmyndighed er villig til at være grundlovens vogter, således som det jo skete i Tvindsa-

MEN DET ER ikke kun på området vedrørende overholdelse af regler for krig, at der er behov for, at domstolene udfylder den tiltænkte rolle som vagthund. Vi kan alle som borgere komme i klemme. Det er for enhver, og for samfundet som helhed, vigtigt, at der er både bevidsthed og debat om grundlovens indhold, og at ide-

(...) kan vi desværre konstatere, at selvkritik ikke er en særlig udbredt egen-skab blandt de fleste af festtalerne på en Grundlovsdag

aler følges op af virkeligheden. Sker dette, har vi en grundlov ikke alene af navn, men også af gavn. Den bør ikke være blot en pyntegenstand, der kun poleres hvert år 5. juni. Den bør være en virksom brugsgenstand, således som den er i de fleste moderne demokratier.

En sådan udvikling af grundloven, og derved etablering af et mere levende forfatningsliv og en øget beskyttelse af borgerne, kunne ske på to principielt forskellige måder.

Enten ved indførelse af en speciel forfatningsdomstol, som man har i en række lande. Her kunne et mindretal i Folketinget have ret til at indbringe sager, hvis det mener, at flertallet har overtrådt grundloven. I øjeblikket har et sådant mindretal ingen som helst beskyttelse, idet de efter praksis typisk ikke vil have en individuel konkret interesse i sagen. Og en

KRONIKEN I MORGEN

STIG DALAGER

Farvel til frisindet

rigsretssag, der ellers kunne komme på tale, vil det samme flertal, der vedtog den formodede grundlovsstridige lov, naturligvis gå imod.

En anden form for udbygning kunne ske ved en præcisering af, at den eksisterende Højesteret kan anvendes af et mindretal i Folketinget eller for eksempel af et bestemt antal borgere.

I begge tilfælde ville man, i højere grad end det er tilfældet i dag, leve op til John Stuart Mills beskrivelse af en forfatning som det middel, der skal sikre, at de herskende ikke misbruger deres magt.

DET ER vores håb, at borgerne i fremtiden, når de hører visse politikeres begejstring for det nuværende indhold i Danmarks Riges Grundlov, har i tankerne, at politikerne herved selv sagt sikrer deres egen magt og frihed, mens de lader borgerne i stikken.

Når politikere i dag, på grundlovsdag, hylder grundloven, bør dette ikke stå i vejen for at forstå, at vi nu – mere end nogen sinde – har brug for en grundlov, ikke blot af navn, men også af gavn, som det vigtigste udtryk for et demokrati i ægte funktion.

OLE ESPERSEN OG CHRISTIAN HARLANG

(Christian Harlang er sammen med Bjørn Elmquist advokat for sagsøgerne i grundlovssagen om Irakkrigen)

Har du kommentarer til Kroniken – gå ind på politiken.dk/debat/kroniker